

Отже, п. 2 і п. 10 ч. 1 ст. 92, а також п.8 ч. 2 ст. 92 означають, що в Україні принципові питання, пов'язані з різноманітними аспектами міграційних процесів, взаємовідносин держави та зовнішніх мігрантів, біженців чи інших шукачів притулку вирішуються не на підставі відомчих інструкцій, а на рівні Основного Закону.

---

1. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

ДЕРЖАВА І ПРАВО: ТЕОРІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Гарасимів Т.З.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та філософії права
Навчально-наукового Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Соціальне призначення права полягає у регулюванні поведінки людей. Однак встановлені державою правові норми не завжди можуть виконувати регулювальну ролі без складного механізму їх реалізації. Без утілення правових приписів у життя норми права мертві. Інакше кажучи, вони втрачають своє соціальне значення.

У реальному житті функціональні взаємозв'язки держави і права постійно розвиваються та видозмінюються. Вони можуть визначатися верховенством держави над правом або пріоритетом права над державою. Також вони можуть характеризуватися станом рівноваги. Принцип верховенства права підпорядковує державу громадянському суспільству, яке за умови його реальності само вирішує питання про форму, зміст і соціальне призначення держави. Він є основою визнання народного суверенітету і його первинності щодо суверенітету нації та держави. На нашу думку, саме у цьому полягає нерозривність процесу верховенства права та розвитку демократії.

Визначення характеру співвідношення прав і свобод потребує врахування природи самої держави, її сутності, розгляду конкретно-історичних форм держав та засобів реалізації державного життя. Значна частина сучасних концепцій виходить із розуміння держави як публічно-

правового союзу народу, а права як основи цього союзу. Таке уявлення спрямоване на встановлення органічного зв'язку держави і правової системи з демократичними принципами, формами і методами суспільного та державного життя, за якими гарантуються права і свободи людини та громадянина.

При розгляді співвідношення держави і права слід також ураховувати і різні підходи щодо розуміння природи і ознак держави.

Окремі вчені зазначають, що держава існує одночасно на різних рівнях суспільства, що доволі часто призводить до виникнення декількох «модулів» державності: а) субстанціонального – сукупності взаємозв'язаних і взаємодіючих індивідів; б) атрибутивного – групові, класові, етнонаціональні відносини тощо; в) інституціонального – сукупність норм і установ, які опосередковують соціальну діяльність держави. Тому співвідношення держави, права і правової системи слід розглядати не тільки на інституціональному, але й на субстанціональному та атрибутивному рівнях, адже право, не можна обмежувати тільки його нормативною основою.

Особливості взаємозв'язку права та держави впливають із самої природи права як примусової вимоги, категоричного імперативу, владного регулятора людської поведінки, засобу належного, необхідного. Саме з владного характеру правових норм впливає вольовий характер права.

Ряд учених підкреслюють, що зв'язок державної влади з правом – це органічний зв'язок, що створює сам феномен права і надає йому значення реального фактора в публічному житті суспільства. Значення державної влади для права знаходить виявлення у двох основних площинах: по-перше, в тому, що саме державна влада своїми актами (нормативними, судовими тощо) надає певним нормам і принципам якості позитивного права, перш за все загальну нормативність, можливість чіткої юридичної визначеності змісту регулювання, з більш широких позицій – якість інституціональності, а в цьому зв'язку – публічне визнання і загальнообов'язковість; по-друге, в тому, що саме державна влада забезпечує необхідними повноваженнями та належними засобами відповідні владні органи, правосуддя, а також через закони,

інші юридичні форми, визначає підстави та порядок їх діяльності, що і надає значні гарантії реалізації правових настанов.

На нашу думку, саме держава надає певної визначеності загальним правилам – юридичним нормам. Вона перетворює юридично обов'язкове в реальний правопорядок. Досліджуючи питання про вплив права на державу необхідно також урахувувати, що право – це не тільки і не стільки норма, що встановлюється державою, не судова практика і навіть не звичаєве право. Справжні витoki права, що визначають його соціальний зміст, кореняться не в державі, не в перерахованих джерелах права, а в системі реально існуючих суспільних відносин, у відносинах власності.

Правова система регулює всю сукупність відносин, що складаються у суспільстві, у їх багатоманітності та специфіці. Правова система – це активне, творче начало, вона формує та змінює суспільне життя, визначає напрямки і форми поведінки учасників суспільних відносин. Вона повинна забезпечувати, зміцнювати законність як конкретизацію ідеалів свободи у поєднанні з ідеєю людської солідарності.

Саме через право втілюється основне призначення культури – потенціал розумово накопичених духовних багатств творчості, покликаних обмежити та захистити людину від руйнівних сил природи і суспільство від тенденцій, пов'язаних із розпадом. Багатостороння залежність держави від права розкривається у внутрішній організації, структурі держави, її органів, в «зовнішніх» проявах. Право створює юридичні гарантії запобігання узурпації влади однією з її гілок. Демократична держава не може поза правом здійснювати свою діяльність. Без права воля держави не може бути загальнообов'язковою. Залежність держави від права розкривається при реалізації функцій держави у різних сферах життя. Тут на перший план виступає опосередкований правом активний вплив держави на різні суспільні відносини.

Так, держава впливає на поведінку особи засобами права і в рамках права, а громадяни, своєю чергою, впливають на державу за допомогою права. Право закріплює специфічні інтереси націй і народностей у багатонаціональних державах.